

DESATERO SOV

NOVÝ ORNITOLOGICKÝ PROGRAM PRO ŠKOLY

Pro školní rok 2014/2015 připravila Ornita nový ornitologický program pro mateřské, základní a střední školy, ve kterém dětem představí všechny druhy sov, které u nás žijí – tedy hnízdí a vyvádějí mláďata na území České republiky. Děti znají sovy především z pohádek a filmů, většina vůbec netuší, kolik druhů sov u nás žije a jak se jednotlivé druhy od sebe liší svým vzhledem, hlasem a způsobem života.

Právě proto je v letošním roce pro děti nachystaný program s povídáním o životě tajemných nočních predátorů společně s promítáním videí a především pak s tradičními ukázkami živých ochočených sov, které pro účastníky připravil známý chovatel Viktor Čahoj. A aby snad jejich jména a vzhled nikdo nezapomněl, na památku si každý posluchač odnese tištěný rozvrh hodin s vyobrazením všech druhů našich sov. Ani pedagogové nepřijdou zkrátka, protože každá škola dostane několik kusů

tištěných encyklopedických plakátů Naše sovy a tematický pracovní list, ve kterém si mohou nově nabyté informace o sovách s dětmi zopakovat. Prostě – děti pak budou už naše sovy dobře znát a budou také vědět kdy, kde a jak si mohou výskyt sov ve volné přírodě ověřit.

V minulých letech ve školách proběhla řada tematických ornitologických programů pro školy (Sedmero krkavců, Ptáci v naší zahradě, Predátoři kolem ptačích budek, Kam ptáci letí...) a letošní program „Desatero sov“ na celý cyklus volně navazuje. Všechny tyto přednáškové cykly mají jeden společný cíl: Seznámit posluchače s druhy ptáků, kteří žijí v našem bezprostředním okolí, strádají, nebo se přizpůsobují vlivům člověka, a pomoci tak dětem získat trochu jiný pohled na zásahy do krajiny, kterými přírodu ohrožujeme.

Jak se za posledních deset let změnila situace s výskytem těchto kriticky ohrožených nočních predátorů?

Za posledních deset let nedošlo k nijak výraznému posunu ve výskytu našich

druhů sov. Obecně stále platí, že za několik posledních desetiletí došlo k poklesu početnosti sov v rámci celé Evropy. Šlo především o sovy, které obývají kulturní otevřenou zemědělskou krajinu, neboť ta doznala v průběhu posledního století výrazných a zásadních změn ve své podobě a využívání. Za snižování početnosti sov

ných druhů sov, jako je kalous ušatý či pušтік obecný, rovněž došlo k poklesu početnosti, avšak tento pokles již nebyl tak drastický jako u sovy pálené či sýčka obecného. Jednou z mála sov, u které naopak došlo k mírnému nárůstu početnosti, je lesní druh sovy sýc rousný, který obsazuje i oblasti, kde dříve nežil. U některých druhů bylo také přistoupeno k různým opatřením na ochranu druhu. Pušтік bělavý byl na našem území považován v průběhu 20. století za téměř vyhynulý druh, v 90. letech se však na Šumavě rozběhla úspěšná opatření na jeho ochranu. V současné době se vyskytuje pouze v 5 horských oblastech – na Šumavě a na místech, kam se přirozenou cestou šířil ze Slovenska – v Moravskoslezských Beskydech, Javorníkách a Vsetínských vrších. Jeho současná početnost je odhadována na

doupných stromů či vyvěšováním hnízdních budek pro sovy. Také Ornita v minulosti již několik takových budek na území Prahy instalovala v rámci dlouhodobého programu „Zvyšování hnízdních možností ptáků ve spolupráci se školami“.

Téma „Desatero sov“ vybrala Ornita k 10. výročí svého založení a může tak mnohým pamětníkům připomenout svůj vůbec první program „Sovy do škol“, který byl ve školním roce 2004/2005 slavnostně zakončen výstavou v Národním muzeu nazvanou Naše sovy. Výstava široké veřejnosti představila tyto ohrožené druhy ptáků prostřednictvím dětských výtvarných a fotografických prací v prostorách přírodovědně nanejvýš důstojném. V letošním roce se výstava dětských prací konat nebude, protože hlavní budova Národního muzea je dlouhodobě uzavřena – ale, kdo ví, možná se dočkáme znovuotevření Národního muzea v roce 2018 a s ním i možnosti opětovného uspořádání obdobných výstav.

Žáci základních škol, kteří si přednášku „Sovy do škol“ před 10 lety vyslechli, už ze základních škol odešli, a je proto na místě představit naše sovy mladší generaci. Zájemcům o účast v programu doporučujeme navštívit webové stránky www.ornita.cz a přednášky co nejdříve objednat, protože program je unikátní, nebude se v dalších letech již opakovat. Termíny přednáškových dnů na 1. pololetí jsou již obsazené, ale program je možné objednat ještě na 2. pololetí.

Obecně stále platí, že za několika posledních desetiletích došlo k poklesu početnosti sov v rámci celé Evropy. Šlo především o sovy, které obývají kulturní otevřenou zemědělskou krajinu, neboť ta doznala v průběhu posledního století výrazných a zásadních změn v její podobě a využívání. Za snížení početnosti sov může také rozšířené používání jedů na hlodavce, insekticidů i srážky sov s automobily či nárazy do drátů elektrického vedení.

může také rozšířené používání jedů na hlodavce, insekticidů i srážky sov s automobily či nárazy do drátů elektrického vedení.

Početnost sovy pálené či sýčka obecného (tj. druhů sov typických pro tuto kulturní krajinu) silně poklesly a z mnoha míst tyto sovy vymizely. U dalších běž-

35–50 párů. V různé míře pak různé opatření na ochranu druhu (např. ohledně sovy pálené či sýčka obecného) uskutěčňují záchrané stanice.

I sami lidé mohou přispět k ochraně sov, například zachováváním starých

NAŠE SOVY

© Plakát NAŠE SOVY vydalo v roce 2014
Občanské sdružení ORNITA
k 10. výročí svého založení jako doprovodnou
tiskovinu k přednáškovému
cyklu pro školy.

ORNITA

1

2

3

4

1. Nejmenší evropskou sovou je kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*) – je jen o málo větší než vrabec. Hnízdí v dutinách stromů ve starých jehličnatých (především smrkových) i smíšených lesích. Jeho početnost u nás je odhadována na 1000 párů.

2. Sýc rousný (*Aegolius funereus*) dává přednost smrkovým lesům ve vyšších polohách, ale žije rovněž ve smíšených a listnatých lesích, hlavně v bučinách. Hnízdí v dutinách stromů; v současné době u nás žije asi 600–700 párů, jsou však objevována nová místa výskytu.

4. Nejběžnější sovou u nás je puščík obecný (*Strix aluco*). Vyskytuje se ve dvou barevných variantách – hnědé a šedé. U nás žije na celém území od nížin až vysoko do hor. Hnízdí převážně ve stromových dutinách, ale i na půdách a v různých výklencích lidských staveb, s úspěchem obsazuje i vyvěšené budky. Jeho potravu tvoří především drobní savci, ale loví i ptáky. Početnost je odhadována na 10 000 párů.

5. Výřeček malý (*Otus scops*) je buď šedý, nebo hnědavý. Zimu tráví až v tropické Africe. U nás bylo hnízdění zjištěno až v roce 1998 na jižní Moravě.

6. Kalous ušatý (*Asio otus*) je po puščíku obecném naší nejpočetnější sovou. Vyskytuje se především v zemědělské krajině, ale proniká i do městských parků a větších sadů. Hnízdí v opuštěných hnízdech jiných druhů ptáků, u nás především strak, vran a dravců. Jeho stavy se odhadují na 4000 až 8000 párů; v posledních letech však klesají, protože ubývá ploch s výskytem jejich hlavní potraviny – hračbošů polních.

Sovy polykají kořist celou, pouze při krmení menších mláďat oddělují kořistí hlavu, kterou sežerou samy. Nestravitelné zbytky, kterými jsou kosti, zuby, srst, peří i zbytky hmyzu a jiných bezobratlých, pak jednou či dvakrát denně vydávají v podobě tzv. vývržků. Ty se u jednotlivých druhů sov většinou liší, takže podle nich můžeme určit, o jaký druh se jedná. Vývržky můžeme nacházet jak jednotlivě, tak i ve větším počtu na místech pravidelného výskytu. Na obrázku jsou pro srovnání vývržky výra velkého, puščíka obecného a sovy palené. Vejce větší sov jsou si tvarem a barvou velmi podobná – bývají kulatá až oválná a bělavá. Vejce kulíška nejmenšího a výra velkého se tak liší v podstatě jen velikostí.

9. Kalous pustovka (*Asio flammeus*) je severská sova, která u nás pravidelně zimuje a přes naše území protahuje (až do severní Afriky!). V letech s bohatou potravní nabídkou (hračboši polní a hračboši mokřadní) u nás vzácně několik párů zahnízdí. Početnost však nikdy nepřesáhla 30 párů. Hnízdí na zemi, do korun stromů usedá jen zřídka.

9

postupně stoupaly až na 900 párů před 20 lety. Dnes však mírně klesají. Výr velký loví hlavně savce až do velikosti zajíce, rovněž různé ptáky (např. z hladin vodních ploch nebo v blízkosti lidských sídel zdivočelé holuby domácí).

8. Naší největší sovou je výr velký (*Bubo bubo*). Hnízdí na skalách od nížin až do hor. Před druhou světovou válkou byl u nás v důsledku pronásledování na pokraji vyhynutí; díky důsledné ochraně jeho stavy

5

6

8

7

7. Druhou naší největší sovou je puščík bělavý (*Strix uralensis*). U nás hnízdí jen několik málo párů; v Moravskoslezských Beskydách a na Šumavě, kde úspěšně probíhá jeho vysazování na německé i české straně.

Hnízdí ve větších stromových dutinách a v pahýlech silných stromů.

7

10

10. Sýček obecný (*Athene noctua*) patří ještě v šedesátých letech minulého století k našim nejhojnějším sovám; obýval otevřenou krajinu i okraje lidských sídel. Hnízdil nejen v dutinách stromů, ale i v různých lidských stavbách, nejčastěji zemědělských objektech. V posledních 20 letech jeho početnost prudce poklesla až na současných 250–500 párů.

Vedoucí projektu: Veronika Voldřichová
© Text: RNDr. Jaroslav Škopek, Ph.D.; RNDr. Lubomír Pešek
© Ilustrace: RNDr. Jan Hošek
Grafický design: Jan Kubeš
www.ornita.cz

NAŠE SOVY

ORNITA